

รายงานเบื้องต้น : ประสบการณ์ทางจิตใจของผู้สูงอายุ ที่ถูกกระทำรุนแรง

กิตติพรรณ ศิริทรัพย์, ศศ.ม.

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจและการเผชิญปัญหาของผู้สูงอายุที่ถูกกระทำรุนแรง

วัสดุและวิธีการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา มีผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้สูงอายุที่เคยมีประวัติถูกกระทำรุนแรงทั้งร่างกายและจิตใจจำนวน 11 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ณ สถานสงเคราะห์คนชรา 3 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค ศูนย์บริการผู้สูงอายุบ้านบางแค 2 และศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี ระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๓

ผล ผู้สูงอายุที่มีประวัติถูกกระทำรุนแรงทั้งร่างกายและจิตใจอายุเฉลี่ย 69.4 ปี มีประวัติถูกทำร้ายร่างกายจิตใจระหว่าง 3 เดือนถึง 10 ปี มีประสบการณ์ทางจิตใจได้ 5 ประสบการณ์หลัก ได้แก่ ความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจในชีวิต ความรู้สึกอ้างว้างไม่เหลือใคร ลึนหัวหมดอาลัยตายอยาก คร่ำครวญอดีต และรอคอยอนาคต และมีวิธีการเผชิญปัญหา 6 ลักษณะ โดยการยอมรับความเป็นจริง แสวงหาความช่วยเหลือ คิดว่าเป็นเวรกรรม การโอ้อวดไม่จองเวร การคิดปลง และปล่อยเรื่องราวเลวร้ายในอดีตให้ผ่าน

สรุป ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราที่เคยได้รับประสบการณ์ถูกกระทำรุนแรง จะเกิดความรู้สึกในทางลบต่อตนเอง มีวิธีการเผชิญปัญหาสองแบบ คือ การจัดการภายใน คือ ยอมรับความเป็นจริง คิดว่าเป็นเวรกรรม โอ้อวดไม่จองเวร คิดปลง และปล่อยเรื่องราวเลวร้ายในอดีตให้ผ่านไป และการจัดการภายนอก คือ การแสวงหาความช่วยเหลือ เป็นหลักคิดให้สามารถบรรเทาความทุกข์ภายในจิตใจลงได้

คำสำคัญ : การกระทำรุนแรง ประสบการณ์ทางจิตใจ ผู้สูงอายุ

Preliminary report : Psychological experiences of the abused elderly

Kittiphan Sirisup, M.A.

Abstract

Objectives This research was aimed to study the mental experiences and cope with suffering of the old aged people from the violence.

Materials and methods This research was a qualitative research method of phenomena. Data providers consisted of 11 elderly who experienced violence. Data were collected by using the in-dept interview in 3 areas, i.e., Banbangkhae social welfare development center, Banbangkhae 2 shelter and Patumthani social welfare development center for older persons from July to November 2011.

Results The average age of elderly who was abused both physically and mentally was 69.4 years. They were abused during 3 months to 10 years. They had 5 types of violence experiences which were neglected feeling about life, isolated feeling, hopelessness, lament for the past and waiting for the future. Moreover, they had 6 ways for facing these problems which were facing reality, seeking help, perceiving it as karma, forgiveness, no retribution, making up their mind and leaving their troubles in the past.

Conclusion The two negative feeling were shown in themselves. However, they had 2 ways for coping mechanisms which; healing in mind facing reality, perceiving the problem as karma, forgiveness, no retribution, making up their mind and leaving their troubles in the past. Seeking help was external mechanism; could relieve their mental suffering.

Key words : abuse, elderly, psychological experiences

บทนำ

ความเลื่อมถอยของร่างกายอันเกิดจากอายุที่เพิ่มสูงขึ้น และปัญหาสุขภาพทำให้ผู้สูงอายุเริ่มเป็นภาระสำหรับสมาชิกในครอบครัว จำเป็นต้องมีบุคคลคอยให้การดูแลช่วยเหลือในการใช้ชีวิตประจำวัน¹ ภาระในการดูแลผู้สูงอายุมีโอกาสนำไปสู่การใช้ความรุนแรง การทำร้ายหรือทอดทิ้งผู้สูงอายุได้² เพราะการทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุนั้นสร้างภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบให้กับผู้ดูแลเป็นอย่างมาก บทบาทดังกล่าวอาจนำมาซึ่งความรู้สึกละทิ้งในทางลบที่มีต่อผู้สูงอายุ นั่นคือ ความรู้สึกเป็นปัญหาหรือเป็นความยากลำบาก ความไม่สบายใจ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับบุคคลในครอบครัว ความรู้สึกว่าการดูแลเป็นภาระ และสุขภาพของผู้ดูแลที่อาจทรุดโทรมลงส่งผลโดยตรงต่อความเครียด และความวิตกกังวลของผู้ดูแล นอกจากนี้ผู้สูงอายุเองก็เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นพฤติกรรมก้าวร้าวของผู้ดูแล เช่น การแสดงออกทางลบของผู้สูงอายุ การเรียกร้องที่มากเกินไป สภาวะความเจ็บป่วย และล้มพันธุภาพที่ผู้สูงอายุมีต่อผู้ดูแล ความรู้สึกดังกล่าวอาจส่งผลต่อทัศนคติของสมาชิกในครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ และอาจนำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ³

ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ (elderly mistreatment หรือ elderly abuse) หมายถึง การกระทำใดๆ ที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุ (บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป) เกิดความทุกข์ ความเจ็บปวดทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ทั้งยังนำมาซึ่งอันตรายต่อสวัสดิภาพของผู้สูงอายุ ความรุนแรงดังกล่าวกระทำได้โดยการทำร้ายร่างกาย การทำร้ายจิตใจ การทอดทิ้งหรือการปล่อยปละละเลย การทำร้ายทางเพศ การเอาประโยชน์จากผู้สูงอายุ รวมถึงการละเมิดสิทธิผู้สูงอายุ ทั้งโดยเจตนา และไม่เจตนา⁴

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในสังคมไทย ส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาในเชิงปริมาณ เป็นการศึกษาความชุก ปัจจัยคัดสรร และลักษณะของความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อผู้สูงอายุ การศึกษาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุในสังคมไทยถูกระทำความรุนแรงทางจิตใจมากเป็นอันดับหนึ่ง⁵ อย่างไรก็ตามรายละเอียดเกี่ยวกับความรู้สึกและการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจยังไม่มีการศึกษาถึงในบริบทสังคมไทย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจ และประสบการณ์การเผชิญปัญหาของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ที่เคยถูกระทำรุนแรง

วัตถุประสงค์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological research) การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลโดยผ่านหน่วยงานทางราชการ คือ สถานสงเคราะห์คนชราในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค ศูนย์บริการผู้สูงอายุบ้านบางแค 2 และศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดปทุมธานี โดยการเก็บข้อมูลดังกล่าว มีนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้คัดเลือกผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั้งเพศชาย และเพศหญิงที่มีสภาวะจิตใจปกติ และมีรายงานจากสถานสงเคราะห์ว่าเคยถูกระทำรุนแรงจากบุคคลในครอบครัว โดยการกระทำรุนแรงที่ได้รับอาจเป็นความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางจิตใจ การถูกทอดทิ้ง การละเมิด

สิทธิ การฉ้อโกงทรัพย์สิน และความรุนแรงทางเพศ ที่อาจเกิดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งหรืออาจเกิดร่วมกันก็ได้

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษานี้ครั้งนี้ ผู้วิจัย เน้นกลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายทั้งเพศ อายุ และลักษณะความรุนแรงที่แตกต่างกัน เก็บข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การบันทึกเทปสนทนา การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการจดบันทึก

การศึกษานี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติ ทางจริยธรรม รับรองในวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๓ จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓

ผล

การศึกษานี้ให้ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้สูงอายุที่ถูกกระทำรุนแรงจำนวน 11 คน แบ่งเป็นเพศชาย 5 คน และเพศหญิง 6 คน ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ อายุระหว่าง 60 ถึง 80 ปี อายุเฉลี่ย 69.4 (SD=5.0) โดยระยะเวลาที่ถูกกระทำรุนแรงนับได้ตั้งแต่ 3 เดือน และบางรายยาวนานถึง 10 ปี ลักษณะความรุนแรงที่พบในการศึกษาครั้งนี้ คือ ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางจิตใจ การทอดทิ้ง ปล่อยปละละเลย และการละเมิดสิทธิ⁴

ประสบการณ์ทางจิตใจ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ประสบการณ์ทางจิตใจของผู้สูงอายุที่ถูกกระทำรุนแรงแบ่งได้ 5 ประสบการณ์หลัก คือ ประสบการณ์น้อยเนื้อต่ำใจในชีวิต อ้างอ้างไม่เหลือใคร ลึนหวังหมดอาลัยตายอยาก คร่ำครวญอดีต และรอคอยอนาคต

ความน้อยเนื้อต่ำใจในชีวิต เป็นประสบการณ์ที่นำความทุกข์มาสู่ผู้สูงอายุ เนื่องจากนำตนเองไปเปรียบเทียบกับผู้อื่น สามารถแบ่งลักษณะประสบการณ์ได้หลายลักษณะ ดังนี้

การทรมานที่สูญเปล่า เป็นสภาวะที่ผู้สูงอายุเปรียบเทียบกับความรักความเอาใจใส่ที่ตนเองมีต่อบุตรหลาน และสิ่งที่บุตรหลานกระทำตอบแทนตน ทำให้ผู้สูงอายุมองว่า สิ่งของตนทรมานให้บุตรหลานนั้นไม่มีคุณค่าใดๆ เพราะบุตรหลานไม่ได้เห็นความสำคัญ และไม่คิดจะตอบแทนคุณความดีที่ตนกระทำให้ ซึ่งผู้สูงอายุจะแสดงออกในรูปแบบของความรู้สึกเจ็บช้ำ ผิดหวัง เสียใจ บางรายแสดงออกด้วยความโกรธเกรี้ยว โมโห ไม่พอใจ

“เขาตบยายด้วยรองเท้า ยายเสียใจที่สุดเลย ไม่เคยมีใครมาทำอย่างนี้กับยาย คินนัยยายร้องไห้จนสว่าง ข้าวปลาไม่ได้กิน มันไม่ใช่เพราะเจ็บตัวหรอก มันเจ็บที่หัวใจ ใจร้าย หลานที่เราเลี้ยงมากับมือ ทำได้ยังไง”

มองลูกเขา สะท้อนลูกเรา ความรู้สึกดังกล่าวเกิดขึ้นจากการเปรียบเทียบของผู้สูงอายุ เพราะเมื่อมองลูกคนอื่น กลับสะท้อนให้เห็นการไม่ดูแลเอาใจใส่ของลูกตนเอง นำมาซึ่งความขบขัน และคำถามที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุที่ถูกกระทำรุนแรง

“ลูกยายแท้ๆ เขายังไม่รักยายเลย ยายเลี้ยงลูกด้วยนมทำไมเขาไม่รักยาย คนอื่นน่าจะทำไมเขารักแม่เขา”

คนนอกใส่ใจ คนในไม่มอง เมื่อบุตรหลานเห็นคนอื่นดีกว่าผู้สูงอายุซึ่งเป็นบิดามารดา และเป็นผู้มีพระคุณ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกน้อยใจในการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียม เช่น บุตรหลานดูแลเอาใจใส่บิดามารดาทางข้างภรรยามากกว่าตนที่เป็นผู้ให้กำเนิด

“น้องอีกคน คนนี้พอมีฐานะหน่อย ชื้อบ้าน แล้วก็เอาพ่อตา แม่ยาย น้องเมีย หลานเมียมาอยู่ เต็มบ้าน แต่ไม่เอาเรา คนที่เลี้ยงเขามา”

นอกจากนี้หากผู้สูงอายุได้รับการดูแล เอาใจใส่จากคนนอกครอบครัวมากกว่าจากคนใน ครอบครัว ทำให้ผู้สูงอายุเห็นถึงพฤติกรรมที่ไม่ดูแล เอาใจใส่ของบุตรหลานของตนชัดเจนมากยิ่งขึ้น

“นักเรียน นักศึกษามาถามไถ่เรื่อย บอก เรารักษาสุภาพดี ๆ ลูกเราไม่สนใจเท่าเขา เราอยาก ได้สัก 1 ใน 100 จากลูกบ้าง ทำไม่ไม่มีอย่างนี้”

ไร้ค่าหมดความหมาย สภาวะดังกล่าวจะ เกิดขึ้นเมื่อผู้สูงอายุรู้สึกว่าเมื่อตนหมดประโยชน์ ตน ก็หมดความหมาย คิดว่าบุตรหลานมองไม่เห็นซึ่ง คุณค่าของตนเอง

“เราเหนื่อยใจที่สุด คือ เหมือนกับเราแก่ แล้วไม่มีคุณค่า ไม่สนใจ ไม่อะไร วันนั้นเราล้มแทบ จะคลานอยู่แล้ว เขาเดินผ่านลงมา ไม่มองเลยนะ คิด แล้วจิตใจทำด้วยอะไร”

ความรู้สึกที่ผู้สูงอายุมองว่าตนไม่มีความ สำคัญกับครอบครัวอีกต่อไป เกิดจากการกระทำของ บุตรหลานที่ปฏิบัติกับผู้สูงอายุ ทั้งการไม่เชื่อฟัง คำสั่งสอน ขาดการแสดงออกซึ่งความรัก ความ ห่วงใยต่อผู้สูงอายุ รวมถึงการปล่อยปละละเลยให้ ผู้สูงอายุใช้ชีวิตเพียงลำพัง

“ลูกๆ เขาก็โตกันหมดแล้ว เขาก็ต้องมี เรือน มีลูก มีเต้า เขาก็ต้องไปดูลูกดูเต้า ไ้แม่คนเดียวเขาก็ไม่คิดถึงหรอก”

ความรู้สึกโดดเดี่ยว อ้างว้างไม่เหลือใคร เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อผู้สูงอายุตระหนักว่าการ อาศัยอยู่ร่วมกันไม่ได้แตกต่างจากการใช้ชีวิตเพียง ลำพัง แม้อยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน แต่ไม่มีการ

สนทนาวิสาสะหรือพบเห็นหน้ากัน ความรู้สึกเหมือน คนแปลกหน้าที่ไร้ตัวตน รู้สึกว่าตนเป็นเพียงผู้อาศัย ในครอบครัวที่มีสมาชิกอยู่เต็มบ้าน แต่ไม่ได้รับการ ดูแลเอาใจใส่

“พอหลังๆ กินข้าวใครกินข้าวมัน ไม่พูด ไม่จา ที่นี้พ่อก็อยู่คนเดียว เวลาจะกินข้าวก็ซื้อกินเอง เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็หาหมอเอง นั่งรถไปคนเดียว ได้ ยาก็กลับคนเดียว จะตายวันตายพรุ่งก็คงตายคน เดียว”

ผู้สูงอายุหลายรายมองว่า สิ่งเหล่านี้เป็น เสมือนชะตากรรม เป็นความอาภัพ ไร้วาสนาที่ตน ต้องทนแบกรับไว้

“ชีวิตยัยนี้อาภัพนะ เลี้ยงน้อง เลี้ยง หลาน เราส่งเสียอะไรให้ สุดท้ายมันก็เป็นแบบนี้.. ฉันทก็เหมือนแม่คนหนึ่งที่เลี้ยงลูก แต่พอฉันแก่ ฉันไม่มี คุณภาพ ฉันก็ไม่เหลือใคร”

ความรู้สึกสิ้นหวังหมดอาลัยตายอยาก ชีวิตที่ไม่คาดคิด และชีวิตที่ไม่เป็นไปตามที่ตนคาด หวัง ความรู้สึกผิดหวังเมื่อไม่ได้รับการตอบสนอง ดังที่ตั้งใจจึงเกิดขึ้น

“ชีวิตยัยนี้ผิดหวังมาตลอดนะ มีผัวก็ไม่ได้ ติไม่ได้ อย่างใจ ไม่คิดจะรับผิดชอบอะไร พอเรามีลูก ลูกก็มาหนีหายไปอีกแบบนี้”

ผู้สูงอายุบางรายไม่รู้ว่าจะอดทนมี ชีวิตอยู่ต่อไปเพื่ออะไร จึงมีชีวิตอยู่โดยปราศจาก ความหมายในชีวิต

“บางครั้งที่ว่าเรามาริณยาตตายตอนหลัง เพราะคิดว่าเราจะอยู่เพื่ออะไร เราไม่รู้จะอยู่ไปเพื่อ อะไร”

จากการศึกษา มีผู้สูงอายุหญิง 4 คนจาก 6 คน ให้ข้อมูลถึงรูปแบบความคิดของการไม่อยาก

มีชีวิต หรือความพยายามในการทำร้ายตนเองในรูปแบบต่างๆ

“คิดอย่างเดียบบางทีคิดอยากตาย อยากตายมากๆ คือ มันทนไม่ไหว มันบอบช้ำมาก ชีวิตเราได้รับความทุกข์มาโดยตลอด จนเดี๋ยวนี้หัวใจมันทนไม่ไหว มันเจ็บเกินเจ็บ ไม่มีใครจะรักษาได้นอกจากว่ามันจะตายไปกับตัวเอง”

คร่ำครวญอดีต เป็นการมองย้อนกลับไปในอดีต และพบว่าการทุ่มเทเลี้ยงดูบุตรหลานอย่างยากลำบาก ด้วยความหวังจะฝากผีฝากไข้กับบุตรหลานไม่เป็นจริง

“อยากอยู่กับลูก คิดว่าลูกจะให้อะไรเราได้ทุกอย่าง แต่ก็ไม่ให้ ไม่เป็นอย่างที่เราคิด เป็นบังคับ ชูเชียว ไม่ให้ออกจากบ้าน ไปคุยกับใครก็ได้ พูดกับใครก็ได้ ให้อยู่แต่ในบ้าน ชังห้องด้วย”

ผู้สูงอายุบางรายพบว่าคำสัญญาที่บุตรหลานเคยให้ไว้ในอดีต กลับแปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา สิ่งเหล่านี้ล้วนสร้างความทุกข์ภายในจิตใจให้กับผู้สูงอายุทั้งสิ้น

“เขาบอกอีกหน่อยพวกเขาโต จะให้เที่ยวเมืองนอก จะรักเหมือนแม่คนหนึ่ง ถ้าไม่มีเราพวกเขาก็ลำบาก แต่เวลามันผ่านไปเขาไปรอดแล้ว เขาก็เปลี่ยน”

รอคอยอนาคต ผู้สูงอายุส่วนใหญ่กลับเลือกที่จะเฝ้ารอบุตรหลานของตน และเลือกที่จะรอคอยอย่างมีความหวังว่าสักวันหนึ่งบุตรหลานของตนจะต้องกลับตัวกลับใจ เห็นคุณค่าที่ดีของผู้สูงอายุเคยกระทำ

“เราก็ได้แต่หวังสักวันหนึ่งลูกเราจะมา ทุกวันนี้ยายก็รอ รอความรักจากลูก”

วิธีการเผชิญปัญหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงวิธีการเผชิญปัญหาของผู้สูงอายุที่ถูกกระทำรุนแรง ผู้สูงอายุมีวิธีการจัดการปัญหา 6 วิธีการ คือ ยอมรับความเป็นจริง แสวงหาความช่วยเหลือ คิดว่าเป็นเวอร์กรรม อโหสิกรรมไม่จองเวร คิดปลง และปล่อยอดีตให้เป็นอดีต ซึ่งวิธีการจัดการกับปัญหาดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดการภายในหมายถึง จัดการวิธีคิด วิธีการมองปัญหา โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุยึดหลักการทางพุทธศาสนา คือ ยอมรับความเป็นจริง คิดว่าเป็นเวอร์กรรม อโหสิไม่จองเวร คิดปลง ปล่อยอดีตให้เป็นอดีต และการจัดการภายนอก ซึ่งเป็นการดิ้นรน เพื่อให้หลุดพ้นออกจากรูปแบบความทุกข์ คือ การแสวงหาความช่วยเหลือ

เมื่อผู้สูงอายุต้องเผชิญกับการถูกกระทำรุนแรง ในครั้งแรกผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักจะมองว่าสิ่งเหล่านี้อาจเกิดขึ้นจากภาวะความเครียด และภาระงานที่บุตรหลานต้องแบกรับ แต่เมื่อเหตุการณ์การถูกกระทำรุนแรงเกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า ความถี่ของพฤติกรรมทำให้ผู้สูงอายุจำต้องทำใจยอมรับกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น โดยผู้สูงอายุหลายรายเลือกที่จะอดทน และรอคอยความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

“ยายยังฝังใจว่าจะอยู่กับพวกเขาจนแก่ ช่วยเฝ้าบ้าน ช่วยดูแลทุกอย่าง เราก็อดทนไป อดทนไป ทนไปปีหนึ่ง ปีหนึ่ง ให้มันยืดเวลาให้มันนานกว่านี้อีก”

“คิดว่าสักวันหนึ่งลูกชายตาคงจะเปลี่ยนท่าที คิดว่าสักวันหนึ่งลูกชายคงจะหันมาดูแลพ่อบ้าง คิดอย่างนั้นนะ”

การยอมรับความเป็นจริง ผู้สูงอายุที่มองว่าหนทาง และความคิดหวังที่ว่าสักวันหนึ่งบุตรหลาน

จะกลับตัวกลับใจ และหันกลับมาปฏิบัติตัวในทางที่ดีขึ้นไม่เป็นอย่างที่คิด สุดท้ายผู้สูงอายุจึงเลือกที่จะยอมรับความเป็นจริง

“เขาพูดออกมาต่างๆ นานา เหมือนมันระบายจากจิตใจเขา เขาพอใจนะ พูดแบบนี้ เพราะว่าเขาพูดอย่างชนิดที่ว่าเราไม่มีทางสู้ มันต้องยอมนะ”

การแสวงหาความช่วยเหลือ ผู้สูงอายุบางรายพบว่าการอยู่กับครอบครัวไม่ใช่หนทางในการแก้ปัญหา แต่เป็นสิ่งที่กลับสร้างปัญหา ทำให้ผู้สูงอายุเลือกที่จะหาทางออกด้วยการแสวงหาความช่วยเหลือ เช่น การหนีออกจากบ้าน การขอความช่วยเหลือจากแหล่งพักพิงภายนอกครอบครัว อันได้แก่ ญาติพี่น้อง คนอื่นๆ เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน หรือการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางสังคม ได้แก่ สถานสงเคราะห์คนชรา กระทรวงพัฒนาสังคม เจ้าหน้าที่เขต เจ้าหน้าที่ตำรวจ โรงพยาบาล และสื่อมวลชน

“มาตอนหลังเขาไม่ได้ ยายก็พยายามหนีเขาออกมา ขนข้าวขนของ เลื้อยผ้าออกมาแล้วก็เรียกแท็กซี่ให้เขาไปส่ง จนครั้งสุดท้าย เจอตารวจเขาก็ช่วยไว้”

“ตอนที่ออกมาเราไม่กลัวเลย เพราะยายเป็นคนมีเพื่อนเยอะ มีญาติแบบนี้ เพื่อนๆ ญาติๆ รักยายมาก เขาก็ให้เราไปอยู่กับเขา”

“พอเป็นแบบนี้ เราก็เลยเขียนจดหมายขอความช่วยเหลือจากพัฒนาสังคม บอกเขาว่าเราต้องเจออะไรบ้าง ลูกสะใภ้ทำกับเราไม่ใช่ออย่างนี้ อยากจะขอไปอยู่บ้านผู้สูงอายุ”

การคิดว่าเป็นเวรกรรม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เมื่อได้พ้นจากสภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัว มาอยู่ในสถานสงเคราะห์ จะเปลี่ยนวิธีคิด และวิธีการมองปัญหา โดยคิดว่าเป็นเวรกรรม

“ความทุกข์นี้มันเกิดจากตัวเราเอง มันอยู่ที่ตัวเราเอง เกิดจากกรรมของเราเอง ชาติก่อนเราอาจจะร้ายก็ได้ เคยไปทำเค้กก็ได้ ชาตินี้เค้าถึงมาทำแบบนี้ไม่สนใจใยดี”

“เราก็นึกว่ามันอาจจะเป็นเวรเป็นกรรม เราก็นึกว่าใช้เวรใช้กรรมไปแล้วกันอย่างนี้ มาคิดอย่างนี้ มันก็รู้สึกว่ามันสบายขึ้น ไม่เครียดกับมันแบบนี้”

อโหสิกรรม ไม่จองเวร เป็นการเลือกที่จะให้อภัยกับบุตรหลานของตน ไม่อามาตพยาบาท ทำให้ผู้สูงอายุไม่ผูกใจเจ็บ และเคียดแค้น นำมาซึ่งความสบายใจในช่วงบั้นปลายชีวิต

“ยายไม่คิดอะไรหรอก จะไปคิดอะไรกับลูก มันเป็นบาปกรรม เป็นเวรกรรม คิดมากก็เวรกรรมตกอยู่กับเรา เราไปทำอะไรกับลูกก็ไม่ได้ เราถืออย่าไปคิดพยาบาทอามาตเขา”

คิดปลง ผู้สูงอายุบางคนเลือกที่จะคิดปลงกับปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับตน โดยมองว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีกรรมเป็นของตน หรือมองว่าการพยายามเผ่าคิดหาคำตอบ ไม่ช่วยแก้ปัญหาอะไร เพราะการหยุดคิดทำให้ไม่ต้องเวียนวนอยู่ในความทุกข์เหล่านั้นอีกต่อไป

“คิดไปก็ไม่ได้อะไร ก็เท่านั้น ก็คิดซะว่าทำให้มันปกติ คิดซะว่าคนเราทุกคนต้องมีความทุกข์ แต่ว่ามันคนละอย่าง คนนั้นก็เป็นอย่างนี้ คนนี้ก็เป็นอย่างนั้น”

“มันก็อยู่ที่ใจเราคิด เราคิดว่ามันก็เป็นอย่างนั้นแหละคนเรา บางครั้งมันก็ดี บางครั้งมันก็ไม่ดี มันอยู่ที่ใจเราเอง เราต้องทำใจ ทำตัวของเราเอง เหมือนทำใจว่าสิ่งที่เราคิดมันไม่ได้อย่างที่เราคิด ปลงใช่ ปลงกับตัวเอง บางครั้งปลงตก บางครั้งปลงไม่ตกแบบนี้ ค่อยๆ คิด ปลงไม่ตกเราก็คงต้องค่อยๆ ปลง

ให้ตก ในสิ่งที่เราคิดอยากจะทำ แต่มันทำไม่ได้เรา
จะทำยังไง เราก็ไม่ต้องทำมัน ก็หยุดคิด ปลงกับมัน
เหมือนอยู่กับมันไปแบบนี้”

ปล่อยอดีตให้เป็นอดีต ผู้สูงอายุบางคน
เลือกที่ปล่อยอดีตให้เป็นอดีต และเริ่มต้นใหม่กับ
หนทางชีวิตใหม่ที่มีอยู่ตรงหน้า โดยไม่คิดวน และ
หวนคิดกับความทุกข์ในอดีต

“ได้สติแล้วตอนนี้ แรกๆ มาอยู่แต่กับอดีต
ไม่ยอมปล่อยมัน ตอนนี้อยู่แล้วตัวเองที่ตัวเราเอง ว่า
เราจะทำยังไงให้เรามีความสุข เป็นขั้นตอนๆ ชีวิตมัน
ก็ต้องมีจังหวะๆ ตอนนี้อยู่แยกตัวมากก็แก้ไขใหม่ อย่า
ไปยึดอย่างนี้ๆ ต้องแก้ไขใหม่ แก้ตัวเองว่าจะทำยังไง
แล้วก็ปล่อยมันไป”

วิจารณ์

ประสบการณ์ทางจิตใจของผู้สูงอายุที่ถูก
กระทำรุนแรงตามที่พบในการศึกษาค้างนี้ ในระยะ
แรกที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับการถูกกระทำรุนแรง
ผู้สูงอายุจะเกิดภาวะสับสน ไม่มั่นใจถึงพฤติกรรมหรือ
การแสดงออกที่เกิดขึ้นของบุตรหลาน และมักคิดเอา
เองว่าเกิดจากความไม่ตั้งใจ เกิดจากความเครียดจาก
การทำงาน แต่เมื่อผู้สูงอายุต้องเผชิญกับสภาพปัญหา
เดิมซ้ำๆ ผู้สูงอายุจะเริ่มมองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนนั้น
เป็นพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของสมาชิกในครอบครัว
ทำให้ประสบการณ์การรับรู้ของผู้สูงอายุเปลี่ยนไป
ในทางลบ เกิดอคติ และมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสมาชิก
ในครอบครัว นอกจากนี้การนำตนไปเปรียบเทียบกับ
ผู้อื่นก่อให้เกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจในชีวิต
การมองตนเองในทางลบว่าไร้ค่าหมดความหมาย
โดดเดี่ยว อ้างว้าง และความรู้สึกสิ้นหวังหมดอาลัย
ตายอยาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pillemer และ

คณะ, Draperabc และคณะ^{6,7} ที่พบว่าผลกระทบทาง
จิตใจเมื่อถูกกระทำรุนแรง จะก่อให้เกิดความรู้สึก
สับสน ว้าวุ่น ขาดพลัง ตกอยู่ในภาวะพึ่งพิงอิงอาศัย
ผู้อื่น แสดงออกในลักษณะการขาดความภาคภูมิใจใน
ตนเอง มองว่าตนเองไร้ประโยชน์ ไม่มีคุณค่า บาง
รายแสดงออกในลักษณะของภาวะซึมเศร้า ได้แก่
รู้สึกวิตกกังวล เครียด รู้สึกถูกทอดทิ้ง โกรธ ขุ่นเคือง
ง่าย ไม่พอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ รู้สึกไร้ค่า โดดเดี่ยว
ท้อแท้ และหมดหวัง⁸

ประสบการณ์ทางจิตใจดังกล่าว จึงเป็น
ประสบการณ์ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะซึมเศร้า
ที่อาจนำไปสู่ปัญหาความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นกับ
ผู้สูงอายุ ดังการศึกษาค้างนี้ที่พบว่า มีผู้สูงอายุ 4 คน
จาก 11 คน บอกเล่าถึงการพยายามทำร้ายตนเอง
ในขณะที่เผชิญกับสถานการณ์การถูกกระทำรุนแรง

ผู้สูงอายุที่ถูกกระทำรุนแรงทุกคนใน
การศึกษาค้างนี้เลือกจัดการปัญหาโดยการแสวงหา
ความช่วยเหลือ เลือกที่จะออกจากบ้านหรือขอความ
ช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกครอบครัว และความ
ช่วยเหลือจากสังคมภายนอกเพื่อให้พ้นจากสภาพ
ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยมองว่าประเด็น
การสนับสนุนทางสังคมดังกล่าวเป็นประเด็นที่มีความ
สำคัญ และน่าสนใจ เพราะวัยสูงอายุกับการมีแหล่ง
สนับสนุนทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นที่มีความสำคัญ
เพราะการได้พูดคุย แสดงความคิด และมีคนรับฟัง
การมีที่ปรึกษาหรือคนคอยแนะนำ การได้แสดงออก
ในสิ่งที่รัก และความสนใจส่วนตัวหรือมีการสนับสนุน
ทางอารมณ์ ล้วนมีความสำคัญสำหรับผู้สูงอายุทั้งสิ้น⁹
เพราะนอกจากจะช่วยพัฒนาศักยภาพในการใช้ชีวิต
ส่วนตัวแล้ว การสื่อสารกับเพื่อนฝูง และการเชื่อม
ต่อกับโลกภายนอกก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะเพิ่มคุณค่าใน

ชีวิตให้กับวัยสูงอายุ และทำให้ผู้สูงอายุไม่ต้องใช้ชีวิตอยู่โดดเดี่ยวเพียงลำพัง

การเผชิญปัญหาที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เลือกใช้ คือ หลีกเลี่ยงทางพุทธศาสนาในเรื่องของเวรกรรม การอโหสิกรรม การคิดปลง และการปล่อยอดีตให้เป็นอดีต เพื่อบรรเทาและคลี่คลายความทุกข์ภายในจิตใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของอัจฉราพร สิริวิทยวงศ์ และคณะ¹⁰ ที่อธิบายไว้ว่าผู้สูงอายุบางรายคิดว่าการทำบุญกรรมเป็นเรื่องของผลกรรม

ในการศึกษาคั้งนี้ผู้สูงอายุที่ถูกกระทำรุนแรงทั้ง 11 คนเป็นกลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาพุทธ ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้วิธีเยียวยาจิตใจที่ผู้สูงอายุใช้จึงเป็นหลักการที่นำไปสู่การเข้าใจความทุกข์ที่เกิดขึ้นผ่านหลักคิดทางพุทธศาสนา

สรุป

ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ที่เคยมีประวัติถูกกระทำรุนแรง ได้รับประสบการณ์ทางจิตใจที่จำแนกได้เป็น 5 ประสบการณ์หลัก คือ น้อยเนื้อต่ำใจในชีวิต อ้างว้างไม่เหลือใคร ล้นทรวงหมดอาลัยตายอยาก คร่ำครวญอดีต และรอคอยอนาคต เมื่อผู้สูงอายุต้องเผชิญกับประสบการณ์ในทางลบดังกล่าวทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะจัดการกับความรูสึกนั้นๆ ด้วยวิธีการเผชิญปัญหาใน 6 ลักษณะ คือ ยอมรับความเป็นจริง แสวงหาความช่วยเหลือ คิดว่าเป็นเวรกรรม อโหสิกรรมไม่จองเวร คิดปลง และปล่อยอดีตให้เป็นอดีต

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

References

1. Simorakot P. Medical-surgical nursing clinical management for positive outcomes. Bangkok; 2007.
2. Pérez-Rojo G, Izal M, Montorio I, Penhale B. Risk factors of elder abuse in a community dwelling Spanish sample. Arch gerontol geriatr 2009;49:17-21.
3. Rattanawimol C. Role strain of family caregivers of dependent elderly: a case study of the municipality of Sukhothai province [Thesis]. Bangkok: Chulalongkorn University; 2002.
4. World Health Organization. World report on violence and health. Geneva: World Health Organization. Retrieved from http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf. [1 November 2010]
5. Ketphitchayawatthana J, Wiwatwanit S. Mistreatment among Thai elderly: the review state of science and current situation. Foundation of Thai gerontology research and development Institute [TGRI] and Thai health promotion foundation. Bangkok; 2009.
6. Pillemer K, Prescott D. Psychological effects of elder abuse: a research note. J elder abuse negl 1989;1:65-73.
7. Draper B, Browne E. Behavioural problems in the elderly. Australian social work 1993;46:19-28.
8. Wiriawong P. Selected factor related to depression in older person with knee osteoarthritis [Thesis]. Bangkok Chulalongkorn University; 2008.
9. Dong X, Simon MA. A descriptive study of sex differences in psychosocial factors and elder mistreatment in a Chinese community population. Int J Gerontol 2008; 2:206-214.
10. Seeherunwong A. Female elderly abuse in Thai society. J Gerontol Geriatr Med 2001;3:3-12.